

WYMAGANIA Z WIEDZY O SPOŁECZEŃSTWIE

NA POSZCZEGÓLNE OCENY

KL. VIII

Ocenę **niedostateczną** otrzymuje uczeń, którego wyniki nie osiągają poziomu wymagań koniecznych, w związku z tym, nie jest w stanie wykonać zadań o niewielkim stopniu trudności. Brak wiedzy i umiejętności nie rokuje osiągnięcia nawet minimalnego postępu.

Na **ocenę dopuszczającą** uczeń:

- potrafi wymienić czynniki, które kształtują człowieka jako jednostkę,
- wie, czym się zajmuje przedmiot **wiedza o społeczeństwie**,
- wie, czym są komunikaty werbalne i niewerbalne,
- wymienia najważniejsze **potrzeby człowieka**,
- wymienia kilka przykładów **ról społecznych**, które odgrywa,
- wie, czym są **zbiorowości** społeczne,
- wie, czym są normy grupowe,
- wie, jaką rolę w społeczeństwie odgrywa **rodzina**,
- potrafi wymienić wartości ważne dla rodziny,
- potrafi poprawnie określić najważniejsze wydatki i dochody **gospodarstwa domowego**,
- potrafi scharakteryzować klasę szkolną, pozalekcyjne koło zainteresowań,
- opisuje życie społeczności szkolnej,
- zna **prawa i obowiązki** ucznia,
- rozpoznaje przypadki łamania praw ucznia w swoim otoczeniu,
- potrafi dokonać oceny swoich umiejętności i zainteresowań zawodowych,
- wyjaśnia, czym są **mała ojczyzna** i region,
- znajduje podstawowe informacje na temat swojej gminy i swojego regionu,
- wie jak tworzony jest **budżet gminy**,
- wymienia problemy społeczności lokalnej,
- potrafi określić czas, kiedy ukształtowały się współczesne narody,
- podaje, w jaki sposób można **nabyć obywatelstwo** na prawie ziemi i prawie krwi,
- odróżnia **mniejszości narodowe** od **mniejszości etnicznych**,

- wskazuje różnice pomiędzy **migracją** a **uchodźstwem**,
- wie, co znaczy pojęcie *ojczyzna*,
- wymienia i opisuje polskie **symbole narodowe**,
- wymienia cnoty obywatelskie,
- opisuje, czym jest **społeczeństwo obywatelskie**,
- wyjaśnia na czym polega **wolontariat**,
- wie, czym są **organizacje pożytku publicznego**,
- wie czym jest **etyka**,
- wymienia przykłady łamania zasad etycznych w życiu publicznym,
- wie, czym jest **państwo**,
- zna najważniejsze cechy państwa,
- potrafi określić, gdzie i kiedy narodziła się idea demokracji,
- wie, czym jest **demokracja bezpośrednia** i **demokracja pośrednia** (przedstawicielska),
- wie, czym jest **konstytucjonalizm**,
- wie, czym jest **preambuła**,
- wie czym jest zasada **pluralizmu politycznego**,
- potrafi wskazać różnice pomiędzy partią polityczną a inną organizacją społeczną,
- wyjaśnia pojęcie demokracji przedstawicielskiej,
- wymienia cechy demokratycznych wyborów,
- wie, czym jest **republikańska forma rządów**,
- potrafi wskazać, kto sprawuje w Polsce **władzę wykonawczą**,
- wyjaśnia zasadę **państwa prawa**,
- przedstawia podział władzy sądowniczej na sądy powszechne, wojskowe, administracyjne i trybunały,
- wymienia kilka kierunków polskiej **polityki zagranicznej**,
- wskazuje przyczyny powstania Unii Europejskiej,
- znajduje informacje o życiorysie politycznym **Ojców Europy**,
- potrafi wymienić **korzyści** z polskiego członkostwa w UE,
- wyjaśnia, czym jest zjawisko **globalizacji**,
- wskazuje, z czego wynikają **prawa człowieka**,
- uzasadnia, dlaczego prawa człowieka są niezbywalne,
- wymienia prawa i wolności osobiste, które są ważne dla młodych osób,
- wymienia różne systemy ochrony praw człowieka,
- zna najważniejsze **zadania policji** i służb porządkowych,

- wie, na czym polega **przymus bezpośredni**,
- opisuje, czym jest **przemoc rówieśnicza**,
- wskazuje, które rodzaje przemocy rówieśniczej są zaliczane do przestępstw, a które do wykroczeń,
- wie, czym są **środki masowego przekazu**,
- wymienia i opisuje umiejętności, które umożliwią swobodne poruszanie się wśród natłoku informacji,
- odnajduje w mediach **informacje na wskazany temat**, analizuje je,
- wymienia najważniejsze **funkcje reklamy**,
- wie czym jest **cyberprzestrzeń**,

Na ocenę dostateczną uczeń opanował wiadomości i umiejętności przewidziane na ocenę dopuszczającą a ponadto:

- potrafi podać przykłady **nauk humanistycznych**,
- rozumie zasady **komunikowania się** i je stosuje.
- potrafi wskazać przykłady potrzeb pierwotnych – biologicznych oraz wtórnych – psychicznych i społecznych,
- wyjaśnia pojęcie **socjalizacja**,
- wie, czym są: interakcja i więzi społeczne,
- wie, czym są **grupy społeczne**,
- dokonuje podziału grup społecznych na formalne i nieformalne, pierwotne i wtórne, duże i małe,
- wskazuje przyczyny powstawania konfliktów,
- opisuje rodzinę jako grupę społeczną,
- wie, czym są rodziny dwupokoleniowe i wielopokoleniowe; rozumie, na czym polega rola rodziców i osób starszych,
- zna i rozumie zasady racjonalnego gospodarowania **budżetem domowym**,
- rozumie pojęcie **deficyt budżetowy** i wie, jak uniknąć deficytu budżetowego,
- zna strukturę polskiego **systemu edukacyjnego**,
- wskazuje najważniejsze prawa, jakie ma **samorząd szkolny**,
- zna prawa i obowiązki pracowników szkoły,
- zna instytucje zajmujące się ochroną praw ucznia,
- zna **perspektywy rynku pracy** i umie wskazać branże i zawody przyszłości oraz branże i zawody schyłkowe,
- wymienia czynniki kształtujące odrębność regionalną,

- wymienia organy samorządowe wybierane przez obywateli,
- wymienia najważniejsze zadania organów samorządowych,
- wymienia organy stanowiące i wykonawcze w gminie (mieście/dzielnicy), powiecie i województwie,
- wie, czym jest **kapitał społeczny**,
- wie, czym są młodzieżowe rady miast i gmin,
- wie czym różni się narodowość od obywatelstwa,
- potrafi wskazać, który ze sposobów nabywania obywatelstwa obowiązuje w Polsce,
- wymienia mniejszości narodowe i etniczne żyjące obecnie w Polsce,
- wyjaśnia, co to jest **Polonia**,
- podaje przekłady zachowań patriotycznych,
- opisuje cechy dobrego obywatela,
- wskazuje, jak można aktywnie uczestniczyć w życiu publicznym i obywatelskim,
- podaje przykłady organizacji i akcji społecznych skupiających młodych ludzi,
- wymienia ich najważniejsze cele,
- wymienia cechy etyki zawodowej,
- wskazuje negatywne skutki nieprzestrzegania zasad etycznych,
- wymienia podstawowe funkcje państwa,
- wskazuje wewnętrzne i zewnętrzne **funkcje państwa**,
- wymienia najważniejsze zasady demokracji,
- wie, czym jest **referendum**,
- potrafi podać przykłady spraw, które mogą być poddawane pod referendum,
- wymienia najważniejsze szczególne cechy konstytucji,
- wie, czym jest i dlaczego został powołany **Trybunał Konstytucyjny**,
- potrafi opisać system monopartyjny, dwupartyjny i wielopartyjny,
- wyjaśnia pojęcie **koalicji rządowej**,
- wie, czym jest czynne i bierne **prawo wyborcze**,
- potrafi określić, kto wchodzi w skład rządu,
- wie, jak są przeprowadzane w Polsce wybory prezydenckie,
- odszukuje i opracowuje informację o prezydentach wybranych w wyborach bezpośrednich,
- zna **strukturę sądownictwa** powszechnego,
- wie w jakich sprawach orzeka **sąd rejonowy**,
- wymienia cele i przejawy działania Organizacji Narodów Zjednoczonych,
- wskazuje cele i różne formy działalności Organizacji Paktu Północnoatlantyckiego,

- wymienia **ogólne cele** UE,
- wymienia osoby z Polski, które pełnią ważne funkcje w instytucjach unijnych,
- wyjaśnia pojęcia: *fundamentalizm religijny* i *terroryzm*,
- wskazuje źródła ludzkiej **godności**,
- wymienia najważniejsze cechy praw człowieka,
- wie, jak pojęcia: *wolności* i *prawa* charakteryzowane są w *Konstytucji RP*,
- wie, jaką rolę w ochronie praw człowieka pełni **Rzecznik Praw Obywatelskich**,
- podaje przykłady środków przymusu bezpośredniego,
- wymienia podstawowe rodzaje przemocy,
- potrafi wymienić różne typy przestępstw,
- wie, jaki sąd rozpatruje **sprawy nieletnich**,
- wymienia różne **rodzaje mediów**, dzieląc je na: pisane, audiowizualne i interaktywne,
- wyjaśnia pojęcia: *społeczeństwo informacyjne* i *globalna wioska*,
- wie dlaczego dziennikarstwo jest **zawodem zaufania publicznego**,
- wie, czym jest **reklama społeczna**,
- odszukuje w internecie komunikaty z badań opinii publicznej,
- wymienia zasady **bezpieczeństwa w sieci**.

Na **ocenę dobrą** uczeń opanował wiadomości i umiejętności przewidziane na ocenę dostateczną a ponadto:

- wymienia elementy osobowości człowieka,
- zna znaczenie słowa **asertywność**
- wie, jak przygotować samodzielnie prezentację i publicznie ją przedstawić,
- charakteryzuje człowieka jako istotę **społeczną** i **podaje stosowne** przykłady,
- wymienia różne rodzaje więzi społecznych,
- wie, jaką funkcję pełnią role społeczne,
- zna sposoby rozwiązywania **konfliktów**,
- wie, jakimi metodami można osiągnąć kompromis,
- potrafi wymienić akty prawne, które opisują rodzinę,
- zna **prawa i obowiązki** rodziców i dzieci,
- umie wyjaśnić rolę i znaczenie gospodarstwa domowego w gospodarce państwa,
- potrafi zaplanować i rozpisać zrównoważony budżet,
- wie, czym jest **samorządność**, podaje przykłady rodzajów samorządów,
- podaje najważniejsze zasady wyboru samorządu szkolnego,

- potrafi wskazać, z jakich aktów prawnych wynikają prawa ucznia,
- wymienia **akty prawa szkolnego**, w których zapisane są jego prawa,
- potrafi przygotować **plan kariery** edukacyjnej i zawodowej,
- rozumie, czym jest **rynek pracy** i jakie stawia oczekiwania względem pracowników,
- umie pracować w grupie podczas dokonywania analizy rynku pracy i planowania kariery zawodowej,
- wskazuje cechy charakterystyczne regionu, w którym mieszka,
- wskazuje, w jaki sposób władze centralne mogą wpływać na decyzje władz samorządowych,
- wymienia najważniejsze zadania organów samorządowych,
- podaje jeden przykład wykorzystywania **funduszy unijnych** w środowisku lokalnym,

próbuje formułować sądy dotyczące problemów społecznych,

- potrafi wyjaśnić, czym jest **budżet obywatelski**,
- zna **obowiązki obywatelskie** zapisane w *Konstytucji RP*,
- przedstawia prawa przysługujące mniejszościom,
- wymienia postawy sprzeczne z patriotyzmem,
- odwołując się do przykładów współczesnych i historycznych, opisuje wzory **postaw obywatelskich**,
- wskazuje działania, które podejmuje społeczeństwo obywatelskie,
- wskazuje różne możliwości działań społecznych, które mogą podejmować osoby młode,
- potrafi wyjaśnić pojęcia: *mobbing*, *lobbying*, *nepotyzm*, *korupcja*,
- potrafi podać przykłady, jak państwo realizuje swoje zadania,
- wyjaśnia zasadę **trójpodziału władzy**,
- wymienia najważniejsze zasady ustrojowe zapisane w konstytucji,
- potrafi podzielić partie zasiadające w sejmie, wskazując partie prawicowe centrowe i lewicowe,
- wyjaśnia pojęcie *opozycja*,
- wymienia najważniejsze instytucje sejmu i senatu,
- potrafi wymienić kilka kompetencji sejmu i senatu,
- podaje imiona i nazwiska urzędującego prezesa i wiceprezesów Rady Ministrów,
- wymienia prezydentów RP wybranych w wyborach bezpośrednich,
- podaje przykłady kompetencji prezydenta,
- wyjaśnia zasady: niezależności, niezawisłości oraz dwuinstancyjności,
- wymienia państwa należące do NATO,

- przedstawia **działalność Polski** w ONZ, Unii Europejskiej i NATO,
- potrafi wymienić **państwa członkowskie UE**,
- wymienia najważniejsze instytucje UE,
- wymienia podstawowe prawa **obywateli Unii Europejskiej**,
- wymienia problemy ekonomiczne i demograficzne świata,
- wymienia problemy związane ze środowiskiem naturalnym i chorobami,
- omawia cechy praw człowieka,
- wymienia najważniejsze dokumenty, które tworzą międzynarodowy system ochrony praw człowieka,
- wie, kiedy powstała *Powszechna Deklaracja Praw Człowieka*,
- wymienia ogólne zasady dotyczące praw i wolności zapisanych w polskiej konstytucji,
- wymienia różne formy uczestniczenia obywateli w życiu publicznym,
- wymienia najważniejsze elementy systemu praw człowieka w Polsce,
- wymienia **organizacje pozarządowe** działające na rzecz ochrony praw człowieka,
- wymienia działania UNICEF na rzecz praw dzieci,
- opisuje działania **Rzecznika Praw Dziecka**,
- wskazuje sytuacje, gdy służby porządkowe mogą użyć przymusu bezpośredniego,
- wymienia prawa, które przysługują nieletniemu, który został zatrzymany przez policję,
- wymienia **funkcje mediów**,
- wyjaśnia pojęcie czwartej władzy,
- wymienia zachowania etyczne w mediach elektronicznych,
- odróżnia fakty od komentarzy,
- wymienia różne techniki **manipulacji** stosowane w reklamach,
- wie, na czym polega znaczenie **badania opinii publicznej**,
- wymienia zagrożenia i korzyści wynikające z korzystania z cyberprzestrzeni,
- wymienia najważniejsze rodzaje szkodliwych programów, które stanowią zagrożenie dla uczestników cyberprzestrzeni.

Na **ocenę bardzo dobrą** uczeń opanował wiadomości i umiejętności przewidziane na ocenę dobrą a ponadto:

- potrafi wymienić i opisać dziedziny humanistyki, które tworzą wiedzę o społeczeństwie,
- opisuje elementy **osobowości** człowieka i określa, jak wpływają na różnorodność

ludzi,

- potrafi wskazać zachowania asertywne,
- charakteryzuje potrzeby ludzkie z uwzględnieniem ich podziału,
- wyjaśnia, jaką funkcję pełni społeczeństwo w procesie socjalizacji,
- charakteryzuje różne rodzaje więzi społecznych,
- potrafi wskazać, jak poszczególne grupy wpływają na odgrywane przez nas role społeczne,
- charakteryzuje wybrane zbiorowości społeczne,
- potrafi określić rolę zbiorowości w życiu społecznym,
- charakteryzuje różne sposoby **podejmowania decyzji** w grupie oraz wskazuje ich dobre i złe strony,
- wymienia najważniejsze rodzaje konfliktów,
- wymienia i opisuje podstawowe funkcje pełnione przez rodzinę,
- analizuje wartości ważne dla rodziny,
- opisuje prawa i obowiązki rodziców i dzieci,
- zna współczesne **typy rodziny**,
- przedstawia rolę rodziców i osób starszych w rodzinie oraz umie skorzystać z ich doświadczenia pomocnego podczas projektowania budżetu,
- wskazuje, co najmniej kilka ważnych funkcji, które pełni szkoła,
- opisuje funkcje szkoły w systemie edukacji,
- charakteryzuje strukturę polskiego systemu edukacyjnego,
- podaje, jaką rolę w życiu społeczności szkolnej odgrywa samorząd,
- charakteryzuje działania samorządu uczniowskiego,
- wskazuje i opisuje źródła praw ucznia,
- potrafi opisać sytuacje szkolne, w których występują przykłady praw i obowiązków szkolnych,
- potrafi określić w konkretnych przypadkach, jakie prawa ucznia są naruszane,
- przedstawia sposoby **dochodzenia praw**, które zostały naruszone,
- rozumie korzyści, jakie przynosi efektywna współpraca oraz zna w praktyce różne formy współpracy w grupie i zespole klasowym,
- rozumie, czym jest wolontariat, i jak doświadczenie w nim zdobyte może pomóc w karierze zawodowej,
- charakteryzuje czynniki kształtujące odrębność lokalną i regionalną,
- opisuje kompetencje władz centralnych wobec samorządu,
- wskazuje w których urzędach można załatwić wybrane sprawy,

- przedstawia możliwości załatwienia spraw przez **e-urząd**,
- potrafi wypełnić wniosek o wydanie dowodu osobistego,
- wyjaśnia, czym jest zarząd komisaryczny,
- opisuje różne formy wpływania przez obywateli na decyzje władz samorządowych,
- wskazuje **przyczyny problemów** swojej społeczności lokalnej,
- próbuje wskazać sposobnych ich rozwiązania,
- wymienia czynniki narodotwórcze,
- potrafi opisać więzi obywatelskie i tożsamość narodową,
- charakteryzuje mniejszości narodowe i etniczne mieszkające w Polsce,
- określa **miejsca zamieszkania mniejszości** w Polsce,
- wyjaśnia, dlaczego mniejszościom przysługują odrębne prawa,
- przedstawia zjawiska migracji i uchodźstwa we współczesnym świecie,
- wyjaśnia, odwołując się do różnych przykładów, czym jest **patriotyzm**,
- wskazuje różnice między patriotyzmem a nacjonalizmem, szowinizmem, ksenofobią,
- określa znaczenie cnót i umiejętności obywatelskich w życiu społecznym,
- wymienia umiejętności społeczne,
- wymienia najważniejsze cechy społeczeństwa obywatelskiego,
- opisuje aktywność społeczną Polaków,
- charakteryzuje różne formy wolontariatu,
- opisuje różnorodne formy działalności młodych osób,
- uzasadnia konieczność stosowania zasad etyki w różnych dziedzinach społecznych,
- opisuje negatywne zjawiska które wywołane są niestosowaniem zasad etycznych,
- charakteryzuje elementy tworzące państwa,
- opisuje najważniejsze cechy państwa,
- opisuje, czym jest demokracja pośrednia i bezpośrednia, podaje przykłady stosowania tych zasad,
- potrafi uzasadnić konieczność ochrony praw mniejszości w demokracji,
- podaje zasady organizacji referendum,
- charakteryzuje szczególne cechy konstytucji,
- analizuje teść preambuły *Konstytucji RP* i wskazuje najważniejsze wartości, do których się odwołuje,
- podaje przykłady spraw, którymi może zająć się Trybunał Konstytucyjny,
- wymienia funkcje partii politycznych,
- potrafi wskazać różnice pomiędzy różnymi systemami partyjnymi,
- wymienia najważniejszy cele partii prawicowych, centrowych i lewicowych,

- wyjaśnia, dlaczego wybory są elementem demokracji pośredniej, czyli przedstawicielskiej,
- opisuje cechy demokratycznych wyborów,
- opisuje wskazaną funkcję parlamentu,
- odwołując do zasady dobra wspólnego, wyjaśnia, czym jest republikańska forma rządów,
- wie, kto może kandydować na urząd Prezydenta RP,
- wyjaśnia, jak wyłaniany jest rząd,
- potrafi wyjaśnić pojęcia: *rząd większościowy* i *rząd mniejszościowy*,
- przedstawia kompetencje Rady Ministrów,
- wie, czym zajmują się sądy powszechne, wojskowe administracyjne i trybunały,
- opisuje najważniejsze kierunki polityki zagranicznej: suwerenność współpraca w organizacjach międzynarodowych, polityka regionalna, polityka wschodnia,
- określa okoliczności powstania ONZ i NATO,
- opisuje najważniejsze organy NATO i ONZ,
- wymienia Ojców Europy i wskazuje z jakich krajów pochodzili,
- wskazuje pięć najważniejszych wydarzeń związanych z powstaniem UE, uzasadnia swój wybór,
- opisuje, jakie funkcje pełnią Polacy w instytucjach europejskich,
- opisuje korzyści z członkostwa w UE dla gospodarki oraz społeczeństwa, ze szczególnym uwzględnieniem ludzi młodych,
- podaje przykłady programów finansowanych z UE,
- charakteryzuje problemy ekonomiczne i demograficzne współczesnego świata,
- znajduje i opracowuje informacje o **konfliktach** toczących się na świecie,
- charakteryzuje problemy związane ze środowiskiem naturalnym i chorobami,
- opisuje zjawisko **terroryzmu**,
- wie, czym jest prawo naturalne i określa jego wpływ na rozwój idei praw człowieka,
- charakteryzuje pojęcie godności, rozróżniając godność osobową człowieka od godności osobistej,
- na podstawie preambuły *Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka* analizuje jej najważniejsze treści,
- wskazuje na różnice pomiędzy prawami a wolnościami,
- potrafi wskazać granice wolności i zakres praw gwarantowany przez państwo,
- opisuje najważniejsze funkcje Rzecznika Praw Obywatelskich,
- opisuje działania organizacji pozarządowych na rzecz ochrony praw człowieka,

- opisuje wybrane prawa zapisane w *Konwencji o prawach dziecka*,
- podaje przykłady naruszania praw dziecka,
- podaje przykłady sytuacji, w których policja może korzystać ze swoich uprawnień,
- wskazuje różnice pomiędzy wykroczeniem, występkiem a zbrodnią,
- wymienia środki, które może zastosować sąd wobec nieletniego,
- opisuje różne rodzaje mediów,
- wyjaśnia, dlaczego media są nazywane **czwartą władzą**,
- uzasadnia, czy społeczeństwo polskie jest społeczeństwem wiedzy,
- wymienia i opisuje zjawiska utrudniające przepływ informacji w sieci,
- wymienia i opisuje zasady **etyki dziennikarskiej**,
- krytycznie **analizuje** wybrany przekaz reklamowy,
- **odczytuje i interpretuje** wyniki sondaży opinii publicznej,
- wymienia najważniejsze funkcje cyberprzestrzeni,
- zna zasady, jakie należy stosować aby uchronić się przed **szkodliwym oprogramowaniem**.

Na **ocenę celującą** uczeń opanował wiadomości i umiejętności przewidziane na ocenę bardzo dobrą a ponadto:

- opisuje najważniejsze zasady skutecznego komunikowania się,
- potrafi samodzielnie przygotować autoprezentację,
- opisuje rolę więzi społecznych w budowaniu relacji społecznych,
- opisuje człowieka jako istotę społeczną, używając poznanych pojęć,
- charakteryzuje różne grupy społeczne, wskazując ich specyficzne cechy,
- określa, jaką rolę odgrywają różne grupy społeczne,
- wskazuje sposoby rozwiązania prostego konfliktu interpersonalnego na drodze kompromisu,
- analizuje wpływ, jaki rodzina wywiera na dzieci,
- wyjaśnia, że współudział w planowaniu budżetu jest przejawem postawy obywatelskiej i patriotycznej,
- rozwija postawę odpowiedzialności i przedsiębiorczości w codziennym życiu gospodarstwa domowego,
- uzasadnia znaczenie samorządności w państwie,
- wyjaśnia, na przykładzie wyborów do organów samorządu szkolnego, stosowanie **procedur demokratycznych** w życiu szkoły oraz grup, w których uczestniczy,
- dostrzega zależność między godnością ludzką a prawami ucznia, które mu

przysługują,

- rozwija postawę przedsiębiorczą i rozumie jej znaczenie przy wyborze kierunku dalszego kształcenia i wyborze drogi zawodowej,
- zna różne typy osobowości i dostrzega, jaki wpływ na wybór zawodu ma określony typ osobowości człowieka,
- opisuje swoją małą ojczyznę, uwzględniając więzi lokalne,
- wymienia **tradycje i obyczaje** swojej społeczności regionalnej,
- przedstawia informacje na temat wydarzeń i postaci historycznych związanych z dziejami lokalnymi i regionalnymi,
- przedstawia główne **źródła dochodów i wydatków** w budżecie gminy,
- znajduje informacje o wykorzystaniu funduszy unijnych w swojej gminie lub swoim regionie,
- wymienia różne rodzaje kapitału społecznego i wskazuje na znaczenie tego zjawiska w procesach gospodarczych,
- przedstawia rolę i znaczenie rad młodzieżowych miast i gmin,
- zna i opisuje procedury związane z wprowadzeniem budżetu obywatelskiego,
- przedstawia genezę współczesnych narodów,
- wymienia inne sposoby nabywania obywatelstwa w Polsce,
- potrafi opisać, czym jest postawa obywatelska, odnosząc się do obowiązków zapisanych w polskiej konstytucji,
- wymienia grupę posługującą się **językiem regionalnym**,
- wskazuje przyczyny migracji i uchodźstwa,
- opisuje w jaki sposób Polacy żyjący za granicą podtrzymują swoją więź z ojczyzną,
- opisuje genezę polskich symboli narodowych,
- wymienia czynniki, które łączą ludzi z ojczyzną,
- wymienia różne wzorce działań obywatelskich,
- opisuje różne formy aktywności społecznej,
- opisuje, jak powstawała idea społeczeństwa obywatelskiego,
- wskazuje potrzeby społeczne, które realizuje społeczeństwo obywatelskie,
- wyjaśnia jak można realizować konstytucyjną zasadę pomocniczości,
- dokonuje oceny działań społecznych adresowanych do młodych osób,
- charakteryzuje wybrane cechy etyki zawodowej,
- opisuje naruszanie zasad etycznych i wskazuje przyczyny takich zachowań,
- charakteryzuje funkcje państwa,
- opisuje zadania, które powinno realizować państwo,

- opisuje zasady demokratyczne,
- wymienia ważne referenda krajowe i lokalne,
- przedstawia historię konstytucjonalizmu,
- potrafi wskazać dział konstytucji, w którym opisane są poszczególne kwestie,
- opisuje działanie Trybunału Konstytucyjnego,
- ocenia różne systemy polityczne,
- wyjaśnia, dlaczego istnieje konkurencja pomiędzy partiami politycznymi,
- potrafi podać przykłady sytuacji, gdy prawa wyborcze mogą być ograniczone,
- opisuje, jak działa polski parlament,
- wie, na czym polega **dualizm władzy wykonawczej** w RP,
- podaje przykłady najważniejszych uprawnień prezydenta,
- potrafi, korzystając z różnych źródeł, opisać działania obecnie urzędującego prezydenta,
- potrafi wskazać decyzje rządu, które miały wpływ na indywidualne życie swoje lub swojej rodziny,
- podaje przykłady naruszania zasad państwa prawa,
- wyjaśnia najważniejsze zasady określające działalność władzy sądowniczej,
- opisuje, jak działają organy wymiaru sprawiedliwości,
- wymienia przykłady misji wojskowych ONZ i NATO,
- wymienia i opisuje organizacje wyspecjalizowane działające w ramach ONZ,
- na podstawie szczegółowych celów wskazuje **główne kierunki rozwoju UE** do 2020 roku,
- zna skład i zadania najważniejszych instytucji UE,
- potrafi podać liczbę polskich **eurodeputowanych**,
- opisuje, jak prawa obywatela UE wpływają na życie obywateli państw członkowskich,
- opisuje globalizację w różnych aspektach,
- przedstawia propozycje działań w kierunku rozwiązania problemów współczesnego świata,
- przedstawia najważniejsze wydarzenia związane z rozwojem idei praw człowieka,
- wymienia najważniejsze zadania międzynarodowego systemu ochrony praw człowieka,
- potrafi wymienić i scharakteryzować wybrane prawa osobiste i polityczne zapisane w *Konstytucji RP*,
- wie, czym jest ludowa inicjatywa ustawodawcza,
- potrafi przedstawić sposób **złożenia wniosku** do RPO,

- wskazuje sytuacje, które uprawniają do podejmowania interwencji przez Rzecznika Praw Dziecka,
- wymienia instytucje, które zajmują się ochroną praw człowieka w systemie uniwersalnym, regionalnym i krajowym,
- potrafi określić, jak należy się zachować w sytuacjach, gdy mamy do czynienia z przemocą,
- opisuje, na jakich zasadach nieletni odpowiadają za **czyny karalne** w zależności od wieku,
- wskazuje sytuacje, w których zatrzymanego nieletniego należy natychmiast zwolnić,
- opisuje różne funkcje mediów,
- opisuje, jaką rolę odgrywają media we współczesnym społeczeństwie,
- wyjaśnia pojęcie *public relations*,
- opisuje wpływ mediów na zjawisko globalizacji,
- wyjaśnia, dlaczego nie należy mieszać faktów z komentarzami i opiniami,
- przedstawia krótko dzieje reklamy,
- wymienia i analizuje różne reklamy społeczne,
- potrafi uzasadnić, że cyberprzestrzeń to miejsce służące swobodnemu przekazywaniu idei i informacji.